

TUUKKA TOMPERI

Jälkisanat: koulureformien visioita ja näpertelyä

Peruskoulu on suomalaisen yhteiskunnan kivijalka. Ainoana koko kansaa käytännössä yhdistävänä laitoksena se kokoaa ikäluokat valtakunnallisen oppimäärän äärelle yhdeksäksi tärkeäksi ja herkäksi vuodeksi. Julkisessa keskustelussa koulun painoarvo jää usein piiloon. Lapset ja nuoret on helppo unohtaa, sillä he eivät ole läsnä paikoissa, joissa päätökset tehdään.

Kasvun ja sosialisointi eksistentiaalisesti järjestyttävää ja yhteiskunnallisesti perustavaa merkitystä pitäisi pysähtyä ihmettelemään tavan takaa. Elämän ajallisuuskin tajuttaisiin siten paremmin. Nyt ajattelua ohjaa liian usein tahaton mielikuva, jossa kukin on ikuisesti kiinnitetty nykyiseen ikäänsä. Siinä mielikuvassa lapset ja nuoret ovat yksi yhteiskunnan kiinteä kerrostuma, kustannustaakka ja huolenaihe.

Ajallisuudessaan ajateltuina he ovat kuitenkin aivan muuta ja paljon enemmän: eksistentiaalisesti totuus elämästä, sosialisointiossa totuus yhteiskunnastamme ja hyvin konkreettisesti ne ihmiset, joista riippuu, millaista täällä on elää tulevina vuosikymmeninä. Koulu puolestaan on opetuksessaan kaikkea muuta kuin kaikkivoipa, mutta arkisissa käytännöissään se on silti keskeisin paikka, jossa lapset ja nuoret oppivat yhteiselämää suuressa joukossa ja yhteisössä muiden kanssa.

Koulu on osoittautunut kulttuurisesti hyvin sitkeäksi laitokseksi. Siihen verrattuna kansallisvaltiot ja kapitalismi ovat olleet lyhytikäisiä ja maantieteellisesti rajoittuneita ilmiöitä. Kreikkalaiset vielä antoivat oppia pylväskäytävissä, lehdoissa ja urheilukentillä tai joenrannalla plataanien alla – tosin heille koulu olikin vapaa-aikaa (*skhole*). Sittemmin kirkko ja valtio monopolisoivat opetuksen, tekivät sen pakolliseksi ja sulki seiniensä sisään. Ja kun myöhäiskeskiajalla oppilaat saivat luvan nousta lattian heinien päältä penkeille istumaan, tuli pulpeteista koulun pysyvä osa, jonka voi nähdä kaikkialla missä niihin on varaa. Sama pätee opettajajohtoisuuteen, kirjatietoon, ulkolukuun, koekäytäntöön ja massamuotoisuuteen. Opetuksen reformaattorit ja visionäärit vas-

tustavat aina näitä kaikkia, mutta ehkä voisi myöntää, että niiden sitkeydessä on jotain merkille pantavaa.

Yhdysvaltain julkisen koulun vuosisatamennisyyttä tutkineet David Tyack ja Larry Cuban antoivat kuuluisan historiikkinsa nimeksi *Tinkering Toward Utopia* (1995). Tutkimus osoittaa, että kohti utooppisia kouluvisioita on edetty pikkunikkaroinnilla ja näpertelyllä. Kirjan nimi tiivistää osuvasti suurten odotusten ja arkisten reunaehtojujen pelin. Kerta toisensa jälkeen koulua kutsuttiin pelastajaksi ja uudistushankkeiden luvattiin vastaavan yhteiskunnan ”polttavimpiin haasteisiin”. Säännönmukaisesti koulu näytti lähes täysin samalta uudistuspoljujen laskeuduttua.

Visioiden puutteesta koulun muuttumattomuus ei ole koskaan johtunut. Monesti ne kuitenkin elävät omaa elämäänsä papereissa ja puheissa: ne ovat toisinaan omiaan pikemminkin peittämään sen, että käytännöissä ei muutu mikään. Radikaaleihin reformaattoreihin, koulutuspoliittisiin julistuksiin, uudistusten taustamietintöihin ja opetussuunnitelmien yleisiin periaatteisiin kannattaakin suhtautua terveen epäilevästi. Monesti siinä riittää yksinkertainen kysymyssarja: Mitä luvattiin? Mitä tehtiin? Mitä todella seurasi?

Tyackin ja Cubanin tapaan monien kouluhistorian tutkijoiden perussanomana on ollut, että kouluun ja sen historiaan on perehdyttävä tarkasti, jotta koulua voisi uudistaa. Jos edes jotenkin mielittää edistystä, on tunnettava koulutuksen menneisyys, tutustuttava koulujen arkeen, otettava huomioon instituutioiden jähmeät mekanismit, huomattava yksityiskohdat, pidettävä opettajat (ja muu henkilökunta) mukana ja oltava konkreettinen. Rukkailun ja virittelyn kronikoitsijatkaan eivät silti kiistä

”Nykyisten koulunuudistusten näpertely saa ihmettelemään, miten peruskoulu oli aikoinaan ylipäätään mahdollista synnyttää.”

suurten näköalojen tai laajan julkisen keskustelun merkitystä. Jos koulukasvatuksen ja -sivistyksen tulevaisuus ei herätä moninaisten kansalais- ja asiantuntijapiirien kiinnostusta, uudistuksilta katoaa vähäinenkin työntövoima ja oikeutus. Varmimmin muutokset ehkäistään jättämällä koulu vain niiden huolenaiheeksi, joilla on suoria etuja puolustettavanaan.

Oppiaineiden eturyhmät, muiden muassa aineenopettajien järjestöt, ylioppilastutkintolautakunnan edustajat ja yliopistojen opettajankoulutuksen asiantuntijat, puolustavat kukin reviirejään koulussa. Näiden piirien ulkopuoleltakin keskusteluun osallistuvat kärkeästi vain ne, joilla on tavalla tai toisella erinäisten instituutioiden pyyteitä vaalittavanaan. Yhtenä seurauksena on kouluopetuksen vallitsevan oppiainejaon ja -rajojen jäykkyys. Kokonaisuuksien hahmottamiselle ja sosiaaliselle oppimiselle ei löydy omaa paikkaansa. Sitä varten luotujen niin sanottujen läpäisevien aihekokonaisuuksien merkitys on käytännössä osoittautunut vähäiseksi tai olemattomaksi.

Peruskoulun oppiainejako ja oppimäärä ovat pysyneet hämmästyttävän samanlaisina läpi vuosikymmenten, kuten kuka tahansa voi todeta vertaamalla nykyistä ja peruskoulun alkuperäistä tuntijakoa vuodelta 1969. (Vertailija toki muistakoon, että aikoinaan kouluviikkoon kuului myös lauantai, joten vuosiviikkotunteja on nyt siksikin vähemmän.) Uudistukset ovat lisäksi tulleet vuosikymmenten mittaan entistä varovaisemmiksi. Yhdysvalloissa ja monissa muissa maissa on ajoittain päässyt pinnalle suorastaan paniikinomainen kuvitelma opinsaannin jälkeensäjäneisyydestä ja koulutuksen massiivisesta reformitarpeesta.

Suomessa on pikemminkin päinvastoin. Näyttää siltä, että Pisa-menestyneestä peruskoulustamme ei kyetä enää muuttamaan juuri piiruakaan, menipä maailma minne tahansa.

Viime kesäkuussa vahvistettu tuntijako uudisti peruskoulua vähemmän kuin yksikään aiempi. Visioista ei nytkään ollut puutetta, ja aluksi luvassa olikin perusteellinen päivitys, joka toisi koulun 2000-luvulle. Mutta loppujen lopuksi kiistat tiivistyivät vain muutamiin vuosiviikkotunteihin peruskoulun 222 vuosiviikkotunnin minimistä – toisin sanoen prosenttiin tai pariin peruskoulun oppimäärästä. Suurin piirtein sen verran peruskoulun tuntijakoa onnistuttiin muuttamaan kahden hallituksen peräkkäisten hankkeiden seurauksena, kolmen vuoden työn tuloksena, satojen asiantuntijoiden kuulemisen ja satojen lausuntojen kirjoittamisen jälkeen. Lyhytjänteisyyttä on hyvä välttää, mutta nykyisten koulunuudistusten näpertely saa entistä enemmän ihmettelemään, miten peruskoulu oli aikoinaan ylipäätään mahdollista synnyttää.

Uudistuminen ei tietenkään voi olla itseisarvo, eivätkä kaikki askeleet peruskoulun historiassa näytä jälki- viisauden valossa onnistuneilta. Kiivaimman keskustelun kohteena tällä uudistuskierroksella oli katsomusaineiden ohella liikunnan ja taito- ja taideaineiden asema, mutta mittavimmat muutokset eivät suinkaan ole kohdistuneet näihin. Peruskoulun alkuperäiseen tuntijakoon verrattuna suurimpina käänteinä voi pitää kansalaistaito- oppiaineen poistamista kokonaan (alun perin 7 vuosiviikkotuntia) ja oppilaanohjauksen tuntimäärän pudottamista yhdeksästä vuosiviikkotunnista kahteen. Juuri nyt näille menetetyille olisi käyttöä.